

إعداد خطيب ماهر

З ім'ям Аллага Милостивого, Милуючого

Воістину, вся хвала належить Аллагу, Його ми славимо хвалою, у Нього просимо допомоги та прощення! Ми шукаємо захисту в Аллага від зла наших душ і від наших лихих вчинків. Кого Аллаг наставить на прямий шлях, того ніхто не введе в оману, а кого Він залишить в омані, того вже ніхто не виведе на прямий шлях! І я свідчу, що немає божества, гідного на поклоніння йому, крім єдиного Аллага, у Якого немає співтоваришів, і свідчу, що Мухаммад — Його раб і посланець! Нехай благословить Аллаг його, його родину, його сподвижників і усіх тих, хто щиро слідує за ними, і нехай дарує їм мир і благословення!

А далі: оскільки люди мають постійну потребу в тому, що впорядковує та покращує їхнє життя, Шаріат був даний саме як інструмент для досягнення цього благополуччя. До цього належить і все, що стосується п'ятничної проповіді — Хутби, а тому відповідальність імама-хатиба є надзвичайно великою. Саме тому ми доклали зусиль для підготовки книги під назвою: «Стислий корисний посібник для муедзина, імама, хатиба та приписи щодо мечетей»¹, і

¹ - <https://islamcontent.com/ar/single-content/74839>.

переклали її кількома мовами. Ця праця охоплює низку тем, серед яких:

Ця книга пояснює п'ятничну молитву та її сутність, час її проведення та деякі приписи, що стосуються дорослого мусульманина, а також п'ятничну проповідь, її правовий статус, умови, стовпи та бажані додаткові дії, а також питання її перекладу. Також посібник охоплює якості, якими має володіти хатиб — як наукові, так і етичні, норми поведінки під час проповіді та вимоги до проповідника, її мету, цілі та методику підготовки.

І оскільки ця тема має надзвичайно важливе значення, з'явилося ось ця друга книга під назвою «Підготовка вмілого хатиба» як розширення та доповнення до попередньої книги.

Ми просимо в Аллага зробити нашу працю праведною та щирою заради Нього, і благословити її. Аллаг знає краще, і нехай Аллаг благословить і вітає нашого пророка Мухаммада.

Важливе значення проповіді

Мінбар п'ятничної проповіді — це один із найсильніших, а можливо, і найсильніший засіб впливу на людей, якщо його правильно використовувати. Адже хатиб звертається до людей раз на тиждень протягом багатьох років

— довгих чи коротких, — а вони відкривають перед ним свої розуми та серця, не відволікаючись від нього навіть на дрібниці, і постійно сприймають від нього поради, настанови, уроки та повчання.

А успішний проповідник, якого Аллаг наділив переконливим стилем і потужною красномовністю, безсумнівно, матиме глибокий вплив на слухачів. Цей вплив може бути навіть сильнішим за вплив учителя на своїх учнів і потужнішим за вплив соціальних мереж, адже проповідь нерозривно пов'язана з величним поклонінням — молитвою. До того ж, красномовний і щирий у своїх настановах проповідник звертається до людей безпосередньо, стоячи перед ними. Вони бачать вираз його обличчя та погляд очей, і таким чином він впливає на них через слух і зір, торкаючись їхніх сердець і розуму. Люди уважно слухають його протягом усієї проповіді, доки він наводить їм раціональні доводи та докази з релігійних текстів, за допомогою яких, з дозволу Аллага, він здатен переконати їх і виправити їхнє розуміння.

Вправний проповідник, якого підтримав Аллаг — це той, хто зробив мінбар однією з найважливіших брам для поширення добра та знань, але не обмежився лише ним. Навпаки, він бере участь і робить свій внесок у кожну справу

благочестя та добродієвості в міру своїх можливостей. Де б не було добро, ви знайдете його серед тих, хто йде попереду, і де б не вимагалася самопожертва заради Аллага, ви побачите його в лавах Його воїнів.

Такий хатіб — це той, хто присвячує себе заклику до Аллага та прагне приносити користь мусульманам, подібно до того, як це робили Пророки та Посланці, мир їм і благословення, а також вчені та щирі проповідники ісламської громади. Він прагне нагадати важливе, вміє зацікавити та захопити своїх слухачів.

Існує чимало проповідників, які відповідають усім вимогам цієї посади, проте їхні проповіді не приносять бажаних плодів, як це вимагається від проповідника, який несе послання щиро та віддано.

Щоп'ятниці проповідник звертається до слухачів із темою, яка торкається їхніх почуттів та відповідає їхнім потребам, захоплюючи їхні серця. Протягом одного року він зустрічається з ними п'ятдесят разів. Тож чи існує засіб, що має сильніший вплив, ніж цей?

Тож не дивно, що п'ятнична проповідь є однією з найпочесніших обрядових практик Ісламу та однією з найважливіших сфер заклику до Аллага, донесення Його Шаріату і встановлення доказу перед Його рабами. Вороги Ісламу бажають, щоб у їхній релігії було

щось подібне до неї, настільки, що один із лідерів партій, які борються проти Ісламу, сказав: «Ох, якби мав я такі мінбари?!».

«Достоїнство наук і ремесел вимірюється мірою величі їхніх цілей. Мистецтво ж проповіді має надзвичайно важливу мету, яка полягає в наставлянні людей на шлях істини та пробудженні в них прагнення до того, що принесе їм користь у цьому житті та в житті Вічному.

Ораторське вміння проповідника також вважається одним із засобів досягнення верховенства та лідерства...

Тому у проповідництві міститься велика почесність, і вона полягає в тому, щоб той, хто несе цю відповідальність, був мудрим, вченим та красномовним»¹.

О мій брате проповіднику, Аллаг зобов'язав того, хто молиться, уважно слухати тебе під час твоєї проповіді. І посланець Аллагаф, мир йому і благословення Аллага, сказав:

«إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ، وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَقَدْ لَعَوْتَ».

«Якщо в п'ятницю, під час проголошення імамом проповіді, ти скажеш тому, хто перебуває поруч із тобою [тому, хто розмовлятиме під час проповіді]: "Замовчи!" -

¹ - Мухаммад аль-Хідр Хусейн. Ораторське мистецтво в арабів. С. 178-179.

то також вважатимешся тим, хто марнословить". Хадіс наводиться у двох збірниках достовірних хадісів¹ Значення слова «лягавта» (ти марнословив): це означає, що людина не отримає винагороду за п'ятничну молитву.

Більше того, за людям слід повертати свої обличчя до тебе. Ан-Нававі, Ібн аль-Мунзір та Ібн Абд аль-Барр, нехай помилує їх Аллаг, передали одностайну думку вчених про бажаність цієї дії².

(Ангели Милостивого слухають тебе, тож усвідом велич цього)

О проповіднику п'ятничної хутби, велика честь і гордість для тебе знати, що самі ангели Милостивого Аллага перебувають поруч, аби слухати твої проповіді та мудрі повчання. Посланець Аллага, мир йому і благословення Аллага, сказав, як це передається у двох «Сахіхах»³: «Коли настає п'ятниця, біля кожних дверей мечеті стають ангели і записують, хто прийшов першим, а хто другим. Коли ж імам сідає, вони згортають свої записи та приходять слухати проповідь.»

¹ - Хадіс навів аль-Бухарі (934) й Муслім (851).

² - Аль-Маджму', т 4, с. 447.

³ - Хадіс навів аль-Бухарі (3211) й Муслім (850).

І коли ти усвідомиш це, то у твоєму серці зросте значення проповіді, і посиляться твоє прагнення закликати до істини, виконувати довірене тобі та щиро наставляти людей, не шукаючи їхньої любові до себе та не підлещуючись до них.

Тож хто зрівняється з тобою, о благословенний проповіднику?

Аллаг зобов'язав людей слухати тебе і мовчати під час твоїх слів, аж до того, що Він заборонив їм перебирати в руках якісь дрібниці, щоб вони не відволікалися, і навіть заборонив засуджувати осудливе під час твоєї промови, а Своїх ангелів зробив тими, хто слухає тебе!

Тому це зобов'язує тебе бути щирим перед Аллагом та давати якнайкращі настанови у своїх проповідях і повчаннях. Твоєю метою в проповідях має бути згадування Аллага, повчання людей, роз'яснення їм питань їхньої релігії та того, що принесе їм благо в мирському житті.

Що краще: виголошувати проповідь експромтом чи читати її з аркуша?

Без сумніву, у читанні хатибом проповіді з аркуша є багато переваг, і для багатьох проповідників та ораторів це може бути більш

доречним, ніж імпровізація, що підтверджується на практиці.

Імпровізація має неабиякий вплив на взаємодію хатиба зі слухачами та його запал, а це, без сумніву, призводить до глибокого враження, запалу та емоційного відгуку слухачів, і навпаки.

Відомо, що коли у сприйнятті задіяні одночасно органи слуху та зору, це сприяє кращому засвоєнню, глибшому емоційному впливу та міцнішому закріпленню інформації, на відміну від використання лише одного з них. Хатиб, який імпровізує, звертається до людей обличчям і контактує з ними поглядом, справляє значно сильніше враження, ніж той, хто читає з аркуша, адже в останньому випадку люди сприймають інформацію лише на слух. Та навіть це слухове сприйняття не має такої сили, як у випадку з хатибом, що говорить від себе, адже його голос звучить потужніше та з більшою емоційною віддачею.

Але той, хто неодноразово пробував імпровізувати, проте під час виступу відчуває сильну невпевненість, запинається, забуває слова або відчуває надмірний страх і напруження, і при цьому бачить, що ці труднощі не минають з часом і досвідом, то йому краще читати проповіді з аркуша. Адже не кожному дано успішно імпровізувати. Всевишній Аллаг,

подібно до того, як розподілив між людьми матеріальні блага, розділив між ними й блага духовні і моральні якості, здібності, таланти та прагнення.

(Вісім кроків, які полегшують шлях до успішного виголошення проповіді)

Перший, це правдива мольба про допомогу в цій справі, а також щирий пошук підтримки у Аллага Всевишнього.

Другий, це щире уповання на Аллага Всевишнього в цій справі та цілковита покладання на Нього. Аллаг буде для нас таким, як ми про Нього думаємо, а хто покладається на Аллага, тому Його достатньо, і Аллаг достатньо для людини у всьому, що його турбує та чого він прагне.

Третій, це слухання видатних проповідників та переймати їхній досвід.

Четвертий, це проголошення хутби наодинці. Буде краще, якщо це відбуватиметься в мечеті мікрофон, а ще краще — безпосередньо за мінбара.

П'ятий, це навчитися і вміти під час проповіді виражати потрібні почуття та посилювати емоції.

Я замислився над найбільшими секретами тих, хто досяг успіху в ораторському мистецтві, публічних виступах та вмінні впливати на

слухачів, і зрозумів, що їх секрет, після допомоги Аллага, полягає у силі їхніх емоцій, а також у їхній здатності виражати свої почуття в усіх деталях, а не узагальнено, дотримуючись при цьому норм Шаріату.

Адже сила почуттів спонукає красномовного до виразного мовлення, а мудрого — до прояву своєї мудрості, приваблюючи серця своєю чарівністю та полонячи розуми своєю красою і майстерністю. Натомість у того, чиї почуття слабкі, значна частина знань помирає разом зі згасанням його почуттів, а його вплив на людей зникає разом зі смертю його переживань.

«Проповідник повинен бути сповнений запалу щодо того, до чого він закликає, і бути впевненим у правдивості своїх слів. Адже те, що йде від серця, потрапляє прямо в серце. Запал проповідника обов'язково має бути сильнішим за запал його слухачів, щоб він міг наповнити їх цією енергією, надихнути їх та втамувати їхню спрагу до знань. Інакше вони відчують його внутрішню байдужість, і вплив його слів буде втрачено».

Необхідно багато практикуватися через записування своїх роздумів і почуттів, промовляння їх наодинці, а потім — через відверте висловлення їх близькій людині.

Почуття подібні до джерела, якщо їх стримувати й ув'язнювати, вони поступово

вичерпуються та вщухають. Проте коли вони знаходять вільний вихід, за умови дотримання норм Шаріату, то починають бити ключем, перетворюючись на щирі рядки на папері, красномовні проповіді з мінбарів та сповнюючи серця людей любов'ю і ніжністю.

О мій брате-проповіднику, дай волю своїм почуттям та емоціям, щоб у тобі та в інших ожив дух життя, творчості, відродження, розвитку й милосердя!

Адже в того, чиї почуття благородні, стають благородними його моральні якості, душа досягає високого положення, кількість тих, хто його любить, збільшується, а ворогів — зменшується, його докази стають очевидними, красномовство — переконливим і мова — довершеною.

Шостий, це просити доброї щирої поради у правдивого, розсудливого, досвідченого та люблячого товариша, який вкаже на твої його недоліки, щоб ти їх уникав, а також на твої переваги, щоб закріплювати їх й примножувати.

Сьомий, це завчасна підготовка проповіді.

Восьмий, це читання книг, пов'язаних із підготовкою проповіді та тим, як її виголошувати¹.

(Хвилювання та напруга на початку виголошення проповідей є звичним та нормальним явищем)

На початку своєї ораторської діяльності ти обов'язково відчуватимеш тривогу та страх, і це цілком природно для кожної людини. Можливо, тобі навіть здаватиметься, що це наслідок того, як люди дивляться на тебе, або ж твоєї власної думки про недостатній рівень своїх знань.

Твій спокій може похитнути й те відчуття, ніби люди помічають твоє хвилювання і воно їм не до вподоби, що нібито через це вони можуть відвернутися від тебе й припинити слухати.

Немає жодних сумнівів у тому, що завдяки твоїй глибокій прив'язаності до Аллага, упованню на Нього, щирій мольбі та тривалій практиці страх повністю зникне. Зрештою ти досягнеш такого стану, коли почнеш отримувати задоволення від проповіді та з нетерпінням чекатимеш настання п'ятниці, щоб відчутти насолоду від її виголошення.

¹ - Див.: «Короткий довідник для того, хто проголошує азан, імама, проповідника та положення щодо мечетей», с. 95, <https://islamcontent.com/ar/single-content/74839>.

Тож потрібне лише терпіння, аж поки перед людиною не відкриються скарби допомоги, сприяння та милості Щедрого, Вседаруючого, Пречистий Він.

Тож слід перетерпіти труднощі та напружену працю на самому початку, щоб здобути простір блаженства, високе становище та щастя наприкінці.

Скажи собі: «За кожною скрутою обов'язково приходить полегшення та зникнення незручностей, а за втомою — відпочинок, і це лише коротка мить терпіння!» Тож терпи та будь стійким, щоб підійматися на мінбари та відкрито проголошувати заклик до Аллага. І правду сказав Аллаг, а хто ж правдивіший за Аллага в слові:

﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾

«А тих, які ведуть боротьбу заради Нас, Ми неодмінно поведемо Нашими шляхами!» [Сура Аль-Анкабут (Павук): 69].

І як прекрасно сказав Катада, нехай помилує його Аллаг: «О сину Адама! Якщо ти не робиш добро інакше як у стані бадьорості, то твоя душа схильна до втоми, млявості та нудьги. Але віруючий — це той, хто змушує себе, віруючий — це той, хто зміцнює себе, і віруючий — це той,

хто є суворим до самого себе»¹. Під тим, хто впадає в крайнощі, мається на увазі той, хто у здійсненні благих справ зобов'язує себе до їх безперервного виконання.

(Шляхи подолання надмірного страху перед публічними виступами)

Природний страх, особливо на самому початку, це цілком звичне та очікуване явище, як уже зазначалося раніше. Більше того, він має позитивний характер, оскільки допомагає приділяти належну увагу проповіді та підготовці до неї. Страх стримує надмірну самовпевненість, яка могла б призвести до нехтування слухачами, недостатньої якості підготовленого матеріалу або невдалого вибору слів та смислів.

Однак постійне відчуття страху перед кожною проповіддю протягом довгого часу є негативним явищем, яке в сучасну епоху називають соціальною фобією. Тому слід вжити необхідних заходів, щоб позбутися його, і серед них такі:

По перше, щирість перед Аллагом Всевишнім, звернення до Нього та часті

¹ - Тафсір аль-Куртубі, т 1, с. 251. І асар Катади, нехай буде задоволений ним Аллаг, навів Абу аль-Касім Ібн Бішран аль-Багдаді (помер у 430 р. г.) у своїй книзі «Амаліг», с. 1454.

благання про те, щоб Він дарував тобі спокій і зіслав у твоє серце умиротворення.

По-друге, вживання деяких заспокійливих напоїв перед проповіддю, як-от напою з м'яти та подібного до нього, оскільки це допомагає заспокоїти тривогу та страх.

По-третє, не боятися вислуховувати критику та радіти їй, щоб це стало сходинкою до розвитку та творчості, а також мати відсутність страху перед помилками.

По-четверте, завчасний прихід до мечеті. Немає сумніву, що оратор, який поспішає, щоб встигнути вчасно, матиме збите дихання та збентежене серце, а тривога й напруга супроводжуватимуть його навіть під час самої проповіді.

По-п'яте, піднімай голову, щоб бачити людей, і час від часу говори експромтом. Навіть якщо спочатку це здаватиметься важким, виникатимуть помилки чи вагання, пам'ятай, що постійне й суворе дотримання написаного на папері та відсутність сміливого зорового контакту з аудиторією позбавляє слухачів інтересу до твоїх слів і змушує тебе й надалі відчувати острах та хвилювання перед мінбаром.

Деякі хатиби, які мають багаторічний досвід виголошення проповідей, але не виходять за межі написаного в аркуші й не дивляться на

слухачів, зізнаються, що відчують страх і тривогу перед кожною хутбою. Більше того, дехто з них каже: «Через хвилювання та страх кожна хутба для мене — ніби я виголошую її вперше!»

Але на самому початку свого шляху не дивися людям прямо в обличчя, адже твій погляд може зустрітися з кимось, кого ти побоюєшся, і це змусить тебе зніяковіти, або ж тебе просто налякає те, як усі на тебе дивляться. Натомість дивися поверх їхніх голів, не зосереджуючись на комусь конкретно та не заглядаючи їм в очі.

По-шосте, піднімаючись на мінбар, не думай про можливі помилки чи невдачі. Навпаки, зосередься на позитивних результатах, які очікуються з дозволу Аллага, та на тій величезній користі людям, яку принесе твоя проповідь, а також очікуй допомогу від Аллага у виконанні обов'язку закликати до благого, утримувати від гріховного та поширювати заклик до Нього, і добре думай про Нього!

По-сьоме, використовуй правильне дихання перед проповіддю, яке полягає в тому, щоб глибоко вдихнути через ніс, потім затримати повітря на коротку мить, а потім повільно його видихнути. Таке дихання має надзвичайний вплив на усунення напруги. Фахівці та медики зазначають, що при звичайному диханні до мозку надходить від семи до десяти літрів

кисню, тоді як за умови правильного дихання — близько сімдесяти п'яти літрів. Це сприяє зниженню рівня гормонів тривоги та стресу. Цей метод був перевірений на практиці й довів свою надзвичайну ефективність у подоланні хвилювання, напруги, суму та тривоги.

А під час проповіді намагайся робити глибокий вдих так, щоб це не привертало уваги присутніх. Для цього під час доречних пауз швидко вдихай велику кількість повітря через рот або ніс, а після цього продовжуй свою промову. І роби так майже під час кожної зупинки в тексті.

(Найкраще рішення щодо помилкової критики, спрямованої на в твій бік)

О брате-проповіднику, якщо ти переконався у рішенні, яке ти прийняв, у методі, який обрав, або у шляху, яким пішов, після роздумів, міркувань та поради від досвідчених людей, то не звертай уваги на критиків та тих, хто докоряє! Хто б що не робив і якого б високого ступеня не досяг, він ніколи не уникне людської критики.

Якщо ж ти зважатимеш на їхню критику, твоя рішучість послабшає, тобі стане важко на душі, а бажання розвиватися та проявляти творчість зникне.

Немає жодної книги, статті чи справи, для якої б не знайшовся той, хто шукатиме в ній недоліки та критикуватиме її.

Тобі слід ставитися до критиків із добротою та повагою, відповідати їм найкращим чином, і приймати ту істину, яку вони кажуть. Не цурайся цього, навіть якщо критик не є значущою особою у твоїх очах.

(Настанови для проповідника перед проповіддю)

О брате-проповіднику, тобі слід виконати перед проповіддю кілька дій, на які, після Аллага Всевишнього, ти спиратимешся під час стояння на мінбарі та проголошення своїх проповідей, зокрема:

По-перше, усвідом, що ти йдеш передавати послання Аллага та закликати до Нього, і час від часу читай слова Всевишнього:

﴿الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾,

«...які передають послання Аллага і бояться тільки Його, і не бояться нікого, крім Аллага» А іншим разом нагадати собі, прочитавши слова Всевишнього Аллага:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾

«Чиї слова прекрасніші за слова того, хто закликає до Аллага, чинить праведно і каже: «Воістину, я один із мусульман!»» [Сура Аль-Фуссилят (Роз'яснені): 33].

І слова Аллага Всевишнього:

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾.

«Скажи: «Це – мій шлях яким я йду, закликаючи до Аллага! Дію тільки на основі знання від Аллага, і будучи повністю переконаним у цьому – я і ті, хто пішли за мною – всі на цьому шляху. І Аллаг – Преславний, Йому не притаманні ніякі недоліки, і я не належу до багатобожників!»» [Сура Юсуф: 108]

І це додасть тобі щирості, мотивації та наслідування прикладу пророка Мухаммада, мир йому і благословення Аллага, а також до усвідомлення найвищої мети проповідництва, заради якої Всевишній Аллаг відправив Своїх пророків і посланців, а саме — донесення та поширення релігії. І це є найвеличнішим служінням у цьому світі.

По-друге, звернися до Аллага з благанням безпосередньо перед підняттям на мінбар, щоб Він дарував тобі щирість, успіх та вірність у словах і діях, а також щоб те, що ти скажеш, принесло користь і тобі, і іншим. Адже скільки є проповідників і промовців, які не беруть повчання з того, що говорять, а якщо й беруть, то швидко забувають сказане, особливо з плином часу.

І постійно проси Його, Всевишнього, щоб Він одарив тебе красномовством та ясністю.

По-третє, займися підготовкою низки проповідей задовго до їх виголошення, так, що між їх підготовкою та виголошенням можуть минути місяці або роки.

Адже коли тобі спадає на думку якась тема, або під час читання ти натрапляєш на цінне знання, чи на хадіс, який привернув твою увагу, або ж на аят, над яким ти замислився, то зафіксуй це одразу, без зволікань, поки почуття переповнюють тебе, а думки свіжі й взаємопов'язані. І якщо ти відкладеш запис на потім, то ідеї та роздуми будуть втрачені, і їх буде важко згадати та відтворити в пам'яті, тож фіксуй та записуй одразу! А потім розпочни збір наукового матеріалу, без зайвих ускладнень для себе, із Корану, Сунни та слів учених, на чії праці ти натрапив під час читання або в книгах, що цитують їх. За потреби звертайся до бібліотеки «Аш-Шаміля» або мережі Інтернет.

І приділяй особливу увагу аятам Корану, пророчим хадісам, висловам і переказам праведних попередників, переказаним від них історії, а також словам сучасних праведних вчених, особливо в тому, що стосується новітніх питань та поточних подій.

Усе, що ти знайдеш стосовно теми проповіді, бери та зберігай у файл на комп'ютері, не

турбуючись про порядок чи ретельну перевірку.

Роби так само завжди з корисними ідеями та знаннями, які спадають тобі на думку або зустрічаються тобі! Одразу занотувуй усе корисне, досліджуй та записуй те, що зможеш, а потім залишай це і продовжуй своє звичне читання. Якщо ж ти знайдеш корисне знання, аят чи хадис, що стосується однієї з проповідей, яку ти написав повністю або частково, то добав це до неї.

Можливо, робота над проповіддю триватиме у тебе кілька років. Використовуй її матеріал у своїх уроках, лекціях чи виступах, і тоді під час них тобі відкриються ще й інші тонкощі та корисні думки, які раніше не спадали на думку. Ти згадаєш те, що встиг забути, і до моменту виголошення на п'ятничній проповіді вона буде настільки готовою та довершеною, наскільки це можливо.

По-четверте, використовуй свій матеріал повністю або частково в промовах у мечетях чи на інших зібраннях. Мета цього полягає в наступному:

а) Закріплення інформації та її запам'ятовування.

б) Поширення твоїх настанов серед людей є вкрай важливим, особливо в тих мечетях, що розташовані далеко від соборної мечеті, де ти

зазвичай виголошуєш проповіді як імам-хатиб, адже місцева громада, швидше за все, не має змоги відвідувати твої виступи особисто.

в) Збільшення глибини дослідження твоєї теми, адже зазвичай, коли ти виголошуєш промову, під час неї або після неї з'являються важливі моменти, про які варто згадати, або виникають запитання та уточнення від слухачів.

По-п'яте, приблизно за дві години до початку виступу відрепетируй свою п'ятничну проповідь саме в тій манері, у якій ти виголошуватимеш її з мінбара.

По-шосте, не варто надмірно ускладнювати процес підготовки. Проповіднику не слід переобтяжувати себе пошуками чи зайвими деталями. Його головне завдання — підібрати такий матеріал, який буде корисним передусім йому самому, а згодом і кожному слухачеві, незалежно від рівня його знань.

Адже я особисто бачив, що надмірність у будь-чому є шкідливою та обтяжливою, і зазвичай це призводить людину до припинення діяльності або ж до нудьги та втрати запалу.

(Настанови для проповідника під час проповіді)

Є кілька речей, які ви повинні робити під час проповіді, серед них:

По-перше, не вдавайся до штучного вираження почуттів, але і не приховуй їх взагалі, передаючи події розповідей, життєвих ситуацій та повчань. Відповідно до контексту, виражай свої почуття через міміку, погляд та зміну інтонації голосу.

Знай, що чим природнішою буде твоя промова і чим менше в ній штучності, тим сильнішим буде її вплив. Тому залишайся собою, зберігаючи свою природну вдачу та стиль спілкування, який ти використовуєш у повсякденній розмові поза проповіддю, водночас приділяючи увагу інтонації голосу та вдосконаленню виступу.

Адже багато проповідників помиляються, коли обирають для проповіді стиль викладу, який повністю відрізняється від їхньої звичної манери спілкування. Вони ніби вважають, що мистецтво проповіді має свій особливий, одноманітний і специфічний шаблон. Однак це позбавляє їх здатності впливати на слухачів та досягати їхніх сердець.

По-друге, не виголошуй проповідь монотонно і не поспішай настільки, щоб слухач не встигав повноцінно її вислухати. Виголошуй її спокійно й розмірено, роблячи короткі паузи там, де це необхідно. Також звертай увагу на інтонацію голосу відповідно до ситуації:

підвищуй голос і прискорюй мовлення, якщо цього вимагає ситуація.

По-третє, точно розраховуй час проповіді та не затягуй її без нагальної потреби.

По-четверте, коли ти помічаєш певні порушення, яких припускаються ті, хто молиться, під час проповіді, то лагідно зверни на них увагу. Наприклад, якщо бачиш того, хто розмовляє під час проповіді, зроби загальне зауваження щодо цієї помилки.

Настанови проповіднику після проповіді

Існує декілька речей, які тобі слід зробити після проповіді, серед яких:

По-перше, воздай хвалу Аллагу за те, що Він дарував тобі успіх у виголошенні проповіді.

Друге, прослуховуй свої проповіді після виголошення, щоб виявити гарні сторони для їхнього посилення та закріплення, а також помітити негативні моменти, щоб уникати їх у майбутньому.

І все це для того, щоб:

По-перше, виявити пошану до статусу проповіді, адже вона має високу цінність та особливе місце в Ісламі.

По-друге, виявити повагу до мусульман, які прийшли в покорі своєму Господу, відгукнувшись на заклик свого Творця, та з

любові до того, що вони прагнуть почути від тебе.

А ще ти зможеш передати її близькому другу чи наставнику, щоб він вказав тобі на її хороші та погані сторони.

Також, за можливості, варто записувати та поширювати її, особливо в країнах, де не вистачає проповідників. Адже вона стане корисною для широкого загалу людей, які не можуть бути присутніми вживу на проповіді. Її можна розповсюджувати як в аудіоформаті, так і в письмовому вигляді.

Також було б добре для проповідника створити для цього сторінку в соціальних мережах або навіть власний сайт.

Також необхідно співпрацювати із сайтами, які публікують проповіді, та розміщувати свої проповіді на цих сайтах, особливо проповіді, які перекладені на вашу мову, оскільки їх мало.

Загальні поради для проповідника та закликаючого до Аллага

О, мій брате-проповіднику, це — поради, які є лише нагадуванням для нас:

¹ Даруй людям добру звістку і не відштовхуй їх!

Успішний і вдалий проповідник — це той, хто несе благу і радісну звістку і не відштовхує людей і не засмучує їх. Він вселяє в людей дух оптимізму та надії, що змиває пил розпачу й лінощів, та закликає до старанності й праці.

Остерігайся, мій брате проповіднику, того, щоб теми твоїх проповідей оберталися довкола трагедій, лих та негативних явищ, які трапляються в будь-який час і в будь-якому місці. Навпаки, нехай більшість твоїх проповідей будуть націлені на вселення людям оптимізму та будуть наповненими прикладами високих моральних якостей, гідної поведінки й вчинками видатних особистостей, щоб люди змогли взяти це все за собі приклад.

А якщо ти бачиш помилку, то немає гріха в тому, щоб звернути на неї увагу та застерегти людей від неї шаріатським способом і належним методом.

² Тримай постих людей в своєму полі зору

Тримай, нехай береже тебе Аллаг, перед своїми очима звичайних людей, адже вони

¹ Передали Абу Дауд (531), Ібн Маджа (987), Ахмад (17906) та інші. Аль-Альбані визнав хадіс достовірним.

² - «Мадарідж ас-Салікін байна Маназіль ійака на'буду уа ійака настаїн»: (2/66).

найбільше заслуговують на твої проповіді та настанови, згідно зі словами пророка Мухаммада, мир йому і благословення Аллага, сказаними Усману ібн Абу аль-Асу, нехай буде задоволений ним Аллаг, коли той був призначений імамом для свого народу:

"وَاقْتَدِ بِأَضْعَفِهِمْ".

«І зважай на найслабшого з них»¹.

Тобто, рівняйся на стан найслабших і виконуй молитву так, щоб вона не була для них тягарем. І врахування стану тих, хто слабкий у розумінні, є не менш важливим, ніж врахування стану тих, хто слабкий фізично.

А якщо ти зважатимеш лише на найкращих, старанних та на своїх учнів, не приділяючи уваги звичайним людям, то це призведе тебе до низки небезпечних наслідків:

По-перше, це призведе до надмірної складності у виборі слів, штучного використання рими та підбору тем, які відповідають їхньому рівню, але не зрозумілі більшості звичайних людей.

По-друге, позбавлення простих людей того, що приносить їм користь: повчань та розв'язання соціальних проблем; адже ти зосереджуєшся на тому, що цікавить інтелектуалів та інших. Вони прагнуть слухати

¹ - "Сайд аль-Хатір": 67.

про тонкощі наук, релігійні висновки, щось нове й незвичне, а дехто з них бажає слухати про політику та надмірне заглиблення в реалії життя, хоча це не принесе їм користі ні в їхній релігії, ні в земному житті.

По-третє, псування наміру, адже замість того, щоб бути щирим заради Аллага, ти стаєш спрямованим на те, щоб догодити своїм прихильникам і зважати на те, що подобається та приносить задоволення саме їм.

І коли ти побачиш захоплення людей твоїми проповідями та те, як вони поспішають прийти й послухати їх, немає сумніву, що одного дня ти почнеш враховувати їхні бажання і проповідувати те, що їм до вподоби.

І тоді Аллаг позбавить тебе благодаті і не буде прийнято від тебе це твоє поклоніння, і не буде користі, ні блага.

Але зосередженість проповідника лише на користі для простих людей не означає, що він не може торкатися важливих питань, які можуть бути вищими за рівень розуміння багатьох із них і з яких можуть отримати користь деякі фахівці, як-от шукачі знань або посадовці тощо, проте робити це слід у міру необхідності.

¹ Остерігайся захоплення самим собою та не захоплюйся похвалами інших людей в свою адресу

Коли проповідник піднімається на мінбар у п'ятницю і бачить перед собою велику аудиторію слухачів, які прийшли саме до нього, і бачить серед них ученого, лікаря, старійшину, суддю, багатія та посадовця — то в його душу може закрастися захоплення самим собою. Особливо, якщо він знає, що багато хто з них прийшов заради нього. Тому розсудливий проповідник зобов'язаний шукати захисту в Аллага від слабостей власної душі, і щоп'ятниці боротися з нею, щоб позбутися гордині та високої думки про себе, щоб це не заважало йому віддавати цю заслугу Аллагу Всевишньому, Який прихилив до нього серця людей.

Деякі праведні попередники говорили: «Коли ти сідаєш перед людьми, то будь наставником перш за все для свого серця та своєї душі, і нехай тебе не спокушає те, що вони зібралися навколо тебе, адже вони лише бачать твій зовнішній вигляд, а Аллаг бачить те, що в тебе всередині»².

¹ - Хадіс навів Муслім (2642).

² - "Джамі' аль-Улюм ва-ль-Хікам" Ібн Раджаба: 1/84.

Тож тобі слід бути щирим перед Аллагом, Могутнім і Величним, та зміцнювати свою віру. І варто остерігатися захоплення похвалою людей на твою адресу, адже багато з тих, кого вихваляють, переходять межі, а ти краще знаєш самого себе!

Ібн аль-Джаузі, нехай помилує його Аллаг, сказав: «І найбільше випробування — похвала простих людей, скількох же вона ввела в оману!»¹.

І немає нічого поганого в тому, щоб радіти, коли люди хвалять тебе або твої проповіді, адже посланця Аллага, мир йому і благословення Аллага, запитали: «Що ти скажеш про людину, яка робить добру справу, і люди хвалять її за це?». Він відповів:

«تِلْكَ عَاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ».

«Це рання добра звістка для віруючого»².

Тож коли віруючий діє «Якщо людина здійснює діяння щиро заради Аллага, а потім Аллаг поселяє добру хвалу про неї в серцях віруючих, і вона радіє щедрості Аллага та Його милості, сприйнявши це як добру звістку — то це їй не зашкодить».

¹ - Хадіс передав Муслім (869).

² - "Основи написання текстів та ораторського мистецтва", Ібн Ашура: (стор. 126).

Справжня вада та гріх полягають у тому, якщо через похвалу людей в тебе закрадається самолюбство, і ти починаєш радіти власним зусиллям і вчинкам, приписуючи заслуги собі, а не відносиш це до милостей Аллага та Його щедрості до тебе, адже саме Він спрямував до тебе це благо, зробив його милим твоєму серцю та полегшив його виконання.

І ознакою того, що ти уражений хворобою самолюбства, є відраза до критики та неприязнь до порад того, хто щиро наставляє.

Говори те, що принесе людям користь у їхній релігії та мирському житті

Дай почути тим, хто прийшов послухати тебе, те, що принесе їм користь у їхній релігії та мирському житті. І запитуй себе під час підготовки: «Яку користь я принесу людям у їхній вірі та моралі, коли вони вийдуть із мечеті?»

А те, що не принесе їм користі, — не згадуй.

Яку ж користь вони отримають, якщо ти будеш говорити, наприклад, про тонкощі політики або занадто багато розповідати про біди мусульман?

І яку користь отримають люди, якщо я порушу тему, що оповита таємничістю через

¹ Передали аль-Бухарі (3568) й Муслім (2493).

свою делікатність? Мій страх говорити відкрито змушує вживати натяки та двозначності, які будуть зрозумілі лише вузькому колу обраних, залишаючи решту слухачів у невідомості.

І яка користь буде людям, якщо я почну давати поради правителю публічно, прямо чи натяками, тоді як праведні попередники забороняли робити це відкрито? Адже такі дії здебільшого лише розпалюють смуту та накликають біду на самого проповідника, не приносячи реальних змін.

¹ Дотримання тиші під час проповіді

Проповідник повинен зберігати спокій під час проповіді та не піддаватися надмірному запалу, щоб не відхилитися від теми і не сказати слів, про які згодом може пошкодувати. Якщо ж емоції проповідника візьмуть гору, то він втратить зосередженість і контроль над своїми словами, а його голос може підвищитися до такої міри, що це завдаватиме неприємностей багатьом слухачам.

² Остерігайся затягування проповіді

Пророк, мир йому і благословення Аллага, робив проповідь короткою, і так само чинили

¹ - «Зад аль-маад»: 1/409-410.

² - Минуле джерело 1/ 386.

його сподвижники, нехай Аллаг буде задоволений ними, та ті, хто прийшов після них із праведних попередників громади, нехай помилує їх Всевишній Аллаг.

Абу Ваіль, нехай помилує його Аллаг, сказав: «Аммар, нехай буде задоволений ним Аллаг, звернувся до нас із проповіддю, і він був лаконічним та красномовним. Коли ж він зійшов, ми сказали: "О Абу аль-Якзане! Ти був красномовним і лаконічним, то чому б тобі було не подовжити її?". Він сказав: "Воістину, я чув, як посланець Аллага, мир йому і благословення Аллага, сказав:

«إِنَّ طُولَ صَلَاةِ الرَّجُلِ، وَقَصَرَ خُطْبَتِهِ، مِثْنَةٌ مِنْ فَهْمِهِ، فَأَطِيلُوا الصَّلَاةَ، وَأَقْصِرُوا الْخُطْبَةَ، وَإِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا».

«Воістину, довга молитва людини разом з короткою проповіддю є ознакою її обізнаності в релігії, тож подовжуйте молитву і скорочуйте проповідь, і, воістину, у красномовстві є чари».

Слова: "чому б тобі було не подовжити її": тобто, чому б не продовжити проповідь.

Слово "ма'інна: тобто, ознака. Слова "обізнаності в релігії": тобто, з того, за чим пізнається розуміння релігії людини, і кожна річ, що вказує на щось, є його ознакою.

Короткість проповіді містить у собі три цінні переваги:

Перша: дотримання Сунни.

Друга: полегшення у підготовці проповіді та відчуття душевного спокою як під час її складання, так і під час виголошення, а також після завершення.

Багато проповідників відчували тривогу через проповідь ще зі світанку п'ятниці або навіть раніше, постійно зосереджуючись на підготовці до неї. Однак, коли вони почали скорочувати проповідь, не перевищуючи десяти хвилин, уся ця тривога — або більша її частина — зникла.

Третє: полегшення для слухачів, адже майже всі люди сходяться на тому, що відчують задоволення від того, хто скорочує свою проповідь, і неприязнь до того, хто її затягує.

Найбільш доречна тривалість для проповідника та слухачів становить приблизно від десяти хвилин до чверті години. Адже люди майже однастайні в тому, що коротка проповідь для них миліша й легша, ніж довга.

Уникати незрозумілих та рідковживаних слів

Уникай незвичних та незрозумілих слів, адже люди не потребують від тебе такої мови, вона не принесе їм жодної користі. До того ж, у їх використанні та надмірному вживанні може критися задоволення власного его.

Авторитетні літератори та майстри красномовства застерігали від вживання маловживаних і незрозумілих слів.

Уникай використання штучних рим

Саджу' — це збіг закінчень у прозовій мові за одним ритмом. Шаріат забороняє навмисне використання штучних рим, а літератори та майстри красномовства ставилися до цього з неприязню. Адже саджу' не обходиться без надуманих слів, які заважають слухачам повноцінно розуміти зміст. Якщо римування і допускається, то лише тоді, коли воно виникає природно, без зусиль — тобто коли сама рима приходить до мовця, а не мовець вимушено шукає її.

Тож відмовся від прагнення до штучної ритмічності у словах, адже це вимагатиме від тебе надмірних зусиль для їх складання, а від слухачів — зайвих зусиль для їх розуміння. Однак, якщо це легко спадає тобі на думку, формулювання є легкими для вимови та зрозумілими для слухачів, то в цьому немає нічого поганого.

Піклування про належний зовнішній вигляд

Турбота проповідника про свій зовнішній вигляд є не менш важливою, ніж турбота про його внутрішній стан, адже краса чи вада

зовнішності є лише відображенням чистоти або зіпсованості душі. Належний вигляд проповідника полягає в наступному:

По-перше, його одяг має в міру бути гарним та охайним.

По-друге, краса його тіла, що виявляється в охайності та приємному ароматі, а також у підстриганні чи вкорочуванні вусів та відпусканні бороди.

По-третє, краса його обличчя проявляється в його привітності та посмішці під час вітання з людьми за межами мечеті, при вході для виголошення проповіді та після її завершення. Адже щира посмішка, привітне обличчя та вияв дружелюбності викликають у людей симпатію до проповідника, та до його проповідей чи порад. Це є поклонінням для того, хто робить це щиро заради Аллага, і саме це полонить розум і серця. Вчинки привітної людини викликають похвалу, а її дрібні помилки прощаються, на відміну від похмурого та непривітного, зустрічі з яким намагаються уникнути, бо вона сповнює серце тривогою та тягарем.

Тож будь привітним, і ти побачиш душевний спокій, прихильність людей до себе, добру згадку про тебе серед них, їхнє прийняття твоїх настанов і повчань та те, як вони шукатимуть виправдання твоїм помилкам і огріхам.

По-четверте, бути скромним і ввічливим під час ходи, під час підйому на мінбар та перебування на ньому. А також проявляти повагу до присутніх, підтримуючи з ними зоровий контакт як під час сидіння, так і впродовж усієї проповіді.

Варто також зауважити, що деякі проповідники, сідаючи перед проповіддю, всім своїм виглядом демонструють байдужість до людей, відволікаючись на роздивляння обличчя присутніх. Розпочинаючи ж проповідь, такий проповідник дивиться на слухачів так, що змушує їх відчувати його байдужість та відсутність інтересу до них, ніби намагаючись продемонструвати свою сміливість і зухвалість. Він звертається до людей різким тоном та підвищеним голосом, прямолінійно висуваючи їм свої накази й заборони. Цей стиль не сприймається серцями слухачів, а навпаки — відштовхує їх.

По-п'яте, не слід без потреби торкатися борода чи погладжувати її, а також не варто надто часто озиратися на всі боки, особливо під час сидіння на мінбарі. Адже це применшує авторитет проповідника або створює враження його байдужості до слухачів.

По-шосте, використання сівака має бути обережним і вихованим. Деякі проповідники, нехай Аллаг наставить їх на прямий шлях,

заходять до мечеті, використовуючи сівак занадто помітно для оточуючих. Дехто продовжує чистити зуби аж до самого початку проповіді, через що в роті залишаються дрібні частинки волокон, які йому доводиться діставати під час виголошення проповіді. Це виглядає непривабливо і може свідчити про нехтування людьми та величним статусом проповіді.

По-сьоме, дотримуватися Сунни в одязі, уникаючи опускання його нижче щиколоток, а щодо бороди — відпускати її. Адже проповідник є прикладом для інших. І як люди будуть наслідувати того, чиї вчинки суперечать його словам? І як люди будуть перейматися словами того, чиї слова не вплинули на нього самого?!

По-восьме, підтримувати спокій тіла під час промови, адже це є свідченням внутрішнього спокою душі.

Різниця в часі підготовки проповіді

Час підготовки проповіді залежить від рівня освіченості та знань проповідника, а також від матеріалу, який він виголошуватиме. Цей матеріал поділяється на два види:

Перший, матеріал проповіді може бути науковим, як-от питання фікгу чи акиди та їхнє обґрунтування. Підготовці по таким темам слід приділяти достатньо часу, що відповідає їхній

важливості. Не варто ставитися до них легковажно або готувати їх лише за кілька годин до початку проповіді.

Другий, матеріал може бути повчальним, соціальним або подібним до цього, тому час на її підготовку здебільшого є коротким.

І моя порада проповіднику-початківцю, який ще не має достатнього досвіду та знань: на початках варто користуватися проповідями своїх попередників. При цьому важливо, щоб праці, якими він користується, мали три такі ознаки:

Перша: вони мають бути короткими, щоб йому було неважко їх проводити.

Друга: вони мають бути бездоганними з точки зору граматики та наукового змісту.

Третя: вони мають бути позбавлені надмірної складності, як за формою, так і за змістом.

І немає нічого поганого в тому, щоб із плином часу він виправляв або додавав те, що вважає за потрібне, а згодом намагався писати проповідь самостійно, спираючись на досвід попередників.

Уникнення прямих наказів слухачам

Уникай, нехай береже тебе Аллаг і наставить на правильний шлях, висловів, які містять накази для слухачів, але не для самого

промовця, як-от: «робіть» або «не робіть», а використовуй замість них: «робімо», «залишмо» та інші подібні фрази. Така форма дає слухачам відчувати твою скромність і те, що ти бажаєш їм добра так само, як і собі, і що ти не ставиш себе вище за них ні в релігії, ні в моралі.

Справжній проповідник спрямовує свої слова насамперед до самого себе, перш ніж звертатися до інших, і повчає власну душу раніше за інших. Тоді його промова в першу чергу стосується його самого, а вже потім — людей. Якщо він чинитиме так, Аллаг піднесе його, дасть йому користь від того, що він говорить, і додасть йому праведності, щирості та любові від людей.

Коли наслідування у проповіді є доречним, а коли — неприйнятним?

Не намагайся наслідувати якогось конкретного проповідника у його стилі чи манері викладу, адже те, що підходить йому, може зовсім не пасувати тобі. Наслідування губить твою власну творчість і таланти. Виголошуй проповідь відповідно до тих здібностей, обдарувань і знань, якими наділив тебе Господь.

¹ - "Ораторське мистецтво у арабів" Мухаммад аль-Хідр Хусейн, с.189.

Що ж до початківця, то немає нічого поганого в тому, щоб запозичувати у когось стиль чи матеріал, проте не слід ставати його копією, а натомість варто використовувати це як опору для власного вдосконалення.

Не засмучуйся через малу кількість присутніх і не радій їхній великій кількості.

Знай, нехай Аллаг принесе через тебе користь, що душа прагне великої кількості слухачів і присутніх, особливо серед твоїх родичів та друзів. Можливо, ти навіть запитуватимеш про їхню присутність або дорікатимеш комусь, хоча б у своєму серці, за те, що він не прийшов. Тож борися зі своєю душею, щоб позбутися цієї недуги. Адже те, що хтось не приходить до тебе, зовсім не означає, що ти слабкий. Можливо, він знаходить більше спокою й користі в іншого проповідника, або живе ближче, чи існують інші причини.

Але щирий проповідник радіє, коли чує, що люди збираються в іншого хатиба, молять Аллага, щоб Він наставив ту людину та зробив її корисною, і вихваляє її, якщо знає про неї щось добре.

Якщо ж ти бачиш, що присутніх у тебе мало і люди уникають твоїх проповідей, то проаналізуй свої дії. Адже причина може бути в

тобі самому. Можливо через слабкість твоєї подачі, або через недостатньо опрацьований матеріал, який ти викладаєш, або через надмірну тривалість проповіді, чи брак щирості, або ж через інші подібні причини.

Також звертайся за порадою та настановою до щирих і доброзичливих братів, попроси їх бути присутніми на твоїй проповіді або послухати її запис. Щиро попроси їх висловити свої зауваження та думки — і ти неодмінно отримаєш корисні результати, якщо на те буде воля Аллага Всевишнього.

Важливість належної підготовки

Якщо ти належиш до тих, хто виголошує проповідь експромтом, то тобі все одно слід ретельно до неї готуватися. Ніколи не нехтуй цим, навіть якщо тобі здається, що тема проста й легка або ти вже мав з нею справу раніше.

А належна підготовка є однією з найприємніших справ для проповідників, і щиро кажучи, вони з нетерпінням чекають на п'ятницю, щоб викласти те, що вони підготували та над чим доклали зусиль.

Що ж стосується постійного нехтування підготовкою та обмеження проповідями інших, то це має багато негативних наслідків.

По-перше, це призводить до слабкості запалу, згасання рішучості та приниження

власної гідності, оскільки такий проповідник задовольняється лише наслідуванням інших.

По-друге, це позбавляє його ентузіазму, активності та задоволення, і проповідь стає для нього тягарем, якого ти прагне позбутися. Це, своєю чергою, впливає на його стиль і те, як люди його сприймають.

По-третє, багато людей відчують, коли проповідник не підготував промову самотійно, а запозичив її у когось іншого. Це стає очевидним через невідповідність стилю та матеріалу проповіді його власному стилю та рівню, через що слухачі не сприймають таку проповідь належним чином.

По-четверте, він сам не отримає від неї користі, а якщо й отримає, то вона буде мізерною. Адже праця, в яку людина не вкладає зусиль через дослідження та підготовку, швидко забувається і зникає.

І він не будеш прогресувати, його прагнення не зростатимуть, його запал не зміцниться, а його знання не приносить користі, окрім, як буде на те буде воля Аллага Всевишнього.

А тепер поглянь на ту проповідь, яку ти підготував належним чином, і ти побачиш, що ти не забув її, і навіть якщо повернешся до неї через роки, то знатимеш її зміст так, ніби виступив з нею зовсім недавно.

А от ті проповіді, які ти запозичив у інших, то вони швидко забуваються. Перевір це і повернися до проповідей, що були виголошені чотири чи п'ять років тому, і ти побачиш, що або зовсім забув їх, або ледь згадуєш лише незначну частину того, про що в них ішла мова.

І ти також не зможеш отримати з цього користь, зібравши цей матеріал для створення книги, яка б приносила людям користь.

Тож докладай зусиль у підготовці проповіді так, ніби ти збираєшся видати її окремою книгою, наводь джерела хадісів і пояснюй ступінь їхньої достовірності, спираючись на слова знавців хадісів, зазначай джерела та літературу, до яких ти звертався, а також дбай про її граматичну, орфографічну та мовну правильність.

Увага до розділових знаків

Під час читання проповіді звертай увагу на розділові знаки, зокрема коми тощо. Роби для себе спеціальні позначки в місцях для пауз, враховуючи своє дихання, щоб уникнути незручностей через часті зупинки в невідповідних місцях.

Важливість підбору різних тем і методів

Урізноманітнюй виклад тем і не обмежуйся лише одним напрямком — наприклад, щоб твої проповіді були тільки про стан сердець або

лише про загальні справи ісламської спільноти тощо. Зважай на потреби людей у їхніх релігійних та земних справах.

Навпаки, постійно вдавайся до зміни тем, щоб пробуджувати в душах людей прагнення до твоїх проповідей.

А якщо ти зробиш їх у вигляді одного циклу, то немає заборони розірвати його за потреби.

І знай, що історії, взяті з Корану, та з достовірної Сунни, та з висловлювань благородних сподвижників, нехай буде задоволений ними Аллаг, мають найбільший вплив на слухачів. У них містяться величні уроки, повчання та дорогоцінна мудрість. Тож прагни використовувати їх, подаючи в цікавій манері, та розкривай закладену в них користь і висновки.

Не допускай того, щоб твої проповіді були позбавлені згадок про життєві ситуації, повчальні історії, реальні приклади тощо, аби щоб вони ставали нудними та обтяжливими для сприйняття.

Докладай максимальних зусиль, щоб використовувати найкращий спосіб викладу історій та життєвих ситуацій, глибоко переймайся ними та проживай їх усім серцем, і нехай це відображається на виразі твого обличчя та в інтонаціях твого голосу.

І з усією щирістю прагни жити реальністю людей та їхніми турботами, щоб не сталося так, що ви знаходитесь в різних світах.

Важливість оволодіння навичками та мистецтвом ораторського виступу й впливу

Найбільше навичок та мистецтва виголошення промов потребує саме проповідник, адже йому необхідно переконувати людей привертати їхню увагу та утримувати її, щоб вони приймали те, що він їм каже.

І проповідник, який володіє переконливим стилем та витонченим мистецтвом виголошення промов, зазвичай приносить людям більше користі, ніж той, хто не має таких якостей, навіть якщо останній є більш обізнаним у науках та вище становище.

Тож, проповіднику варто слухати лекції з ораторського мистецтва, а ще краще — відвідувати їх особисто, або читати книги, присвячені цій темі.

І той, хто буде щирим перед Аллагом і присвятить Йому всього себе та свій час, тому Аллаг дарує зі Своєї милості та щедрості те, на що він навіть не сподівався і про що навіть не міг помислити. Хто віддає Аллагу те, що Він любить, тому Аллаг дасть більше, ніж той

любить сам. А хто присвятить себе служінню Аллагу, для того Аллаг зробить покірними Свої творіння та відкриє для нього шляхи до щастя, піднесення й могутності.

І немає між тобою та дарами Величного Господа нічого, окрім щирої рішучості, міцної волі заради Аллага та відмови від того, що ти любиш і до чого прагнеш, на користь того, що любить Аллаг і чим Він задоволений. А також невтомного прагнення до піднесення Його релігії та Шаріату, навіть якщо це призведе до втрати твого становища в очах прихильників цього світу, пристрастей чи посад.

Принцип оновлення

Воістину, Всевишній Аллаг створив людину з уродженою любов'ю до змін звичного становища та перемін на краще, тому ти бачиш, що люди не залишаються тривалий час в одному стані, і щоразу, коли в житті з'являється щось нове, вони, маючи таку можливість, поспішають цим оволодіти.

Так і зараз людство вже не те, яким була десять років тому. Навпаки, сьогодні можна бачити, що люди оновили й змінили на краще умови свого життя, свій побут, засіб пересування та своє житло.

І проповідник п'ятничної молитви — один із тих, хто найбільше зобов'язаний оновлювати та

вдосконалювати свій стиль, а також розвивати навички виголошення промов та впливу на аудиторію. Адже якщо він постійно йтиме одним і тим самим шаблоном, до якого звик від самого початку своєї проповідницької діяльності, то поза всяким сумнівом, він не зміниться на краще, а навпаки, почне втрачати позиції. Оскільки людській природі властиво, що з роками та старінням послаблюються прагнення й активність, згасає душевний підйом і зменшується сила впливу. Тому він потребує того, що додаватиме йому наснаги, зміцнюватиме його завзяття і дух, розвиватиме його навички та методи, щоб долати стани слабкості, які охоплюють його самого, і послаблюють його рішучість.

І більшість проповідників помітно не змінилися відтоді, як почали виголошувати проповіді. То хіба це означає, що вони досягли досконалості вже на самому початку свого шляху?

Але ж це не так!

Тож чому в такому разі він продовжує триматися свого звичного підходу, і не дбає про покращення свого стилю і способу викладу та не вживає правильних кроків задля вдосконалення, оновлення й творчого підходу, у той час, як докладаеть максимум зусиль для покращення своїх побутових умов життя?

І як він може не прагнути до цього, коли виголошення проповіді є однією з найчесніших та найвеличніших справ, які він здійснює у своєму житті?

Приділення уваги двом засобам впливу — голосу та погляду

Успішний проповідник гостро потребує використання цих двох інструментів:

1- Голос, який є найпотужнішим засобом впливу, і його вплив стає досконалим за умови дотримання наступних дій:

а) Голос має бути помірним у своїй гучності та темпі: не надто тихим і не надто повільним, щоб не викликати у слухачів нудьги та млявості, і не надто гучним чи швидким до такої міри, щоб це завдавало їм незручності або позбавляло можливості зосередитися й зрозуміти сказане.

б) Голос не повинен бути монотонним, адже деякі проповідники протягом усієї проповіді говорять в одній тональності. Якщо голос тихий і слабкий, це викликає у слухачів нудьгу, а якщо він сильний і надто гучний, то починає завдавати їм незручності.

А виголошення промови в одній тональності позбавляє слухачів взаємодії зі словами проповідника, оскільки вони не зможуть розрізнити важливі місця від решти тексту,

хоча поза всяким сумнівом, важливі та дієві слова потребують помітного підвищення голосу разом із прискоренням темпу або ж його зниженням гучності слів та уповільнення в цих місцях.

в) Формування тональності висловів має бути відповідним до їхнього змісту, і якщо речення є питальним, виголошуй його з питальною інтонацією, а якщо воно є окличним чи виражає здивування, то надавай йому відповідного емоційного забарвлення, і так само в усіх інших випадках.

г) Відкривай рот дещо ширше, ніж під час звичайної розмови, адже це сприяє чіткості вимови звуків, запобігає їхньому злиттю та допомагає краще керувати голосом, проте роби це без перебільшення, оскільки надмірне відкривання рота призводить до надмірного емоційного тиску та надає проповіднику неналежного вигляду.

д) Виголошуй проповідь своїм звичним голосом і не створюй для неї якоїсь особливої, штучної манери звучання та виконання. Така неприродність створює бар'єр між ним та людьми і призводить до втрати найпотужніших інструментів впливу на слухачів.

Слід робити невеликі паузи у тих випадках, коли це доречно. Коли проповідник доходить до важливої думки, яку бажає закріпити у

свідомості слухачів, йому слід звернутися до них і на мить подивитися їм прямо в очі, не промовляючи жодного слова.

Такий раптовий момент тиші справляє на них величезний вплив, адже воно привертає їхню увагу та робить кожного з них уважним і готовим до того, що послідує за цією паузою.

Проте така пауза має бути короткою, без тривалої перерви та без крайнощів.

Прикладом цього є випадок, коли Алі, нехай буде задоволений ним Аллаг, надіслав пророку Мухаммаду, мир йому та благословення Аллага, злиток золота, і той розділив його між деякими зі своїх сподвижників.

Тоді підійшов один чоловік і сказав: «Побійся Аллага, о посланець Аллага! (...)»

Яка ж це зухвалість щодо правдивого і надійного, мир йому та благословення Аллага!!!

І тому посланець Аллага, мир йому і благословення Аллага, дивуючись цій зухвалості, сказав: «(...) Хто ж підкориться Аллагу, якщо я виявлю непокору? Невже Аллаг довіряв мені мешканців землі, а ви не довіряєте мені?»

Те, що міститься в дужках, вказує на коротку паузу, оскільки сама ситуація вимагає цього для привернення максимальної уваги слухачів та розпалювання їхнього інтересу до того, що буде сказано далі.

І перше речення: «Яка ж це зухвалість щодо правдивого і надійного, мир йому та благословення Аллага!!!» має форму здивування, тож сама ситуація вимагає від проповідника виголосити його саме з окличною інтонацією подиву та обурення.

А друге речення: «Хто ж підкориться Аллагу, якщо я виявлю непокору? Невже Аллаг довіряв мені мешканців землі, а ви не довіряєте мені?» має форму запитання та заперечення, тож ця ситуація вимагає виголосити його саме з інтонацією обурення, заперечення та запитання.

2 - Погляд, який досягається у рівномірному його розподілі між усіма слухачами, а також у тому, щоб взаємодіяти очима з тим, про що ви говорите, і це досягається наступним чином:

а) Легким повертанням голови праворуч і ліворуч, але без надмірного поспіху чи надто частого переведення погляду, адже це видається непривабливим саме для проповідника, оскільки свідчить про те, що емоції беруть над ним гору й цілковито панують, а це, у свою чергу, призводить до втрати точності концентрації.

б) Ширшим розплющуванням очей або ледь помітним їх звуженням, адже рухи очей справляють найбільший вплив на присутніх, і

вони зчитують з них ті смисли, які мова часом не здатна висловити словами.

Голос і погляд є двома фундаментальними стовпами впливу проповідника на слухачів. Без них він втрачає здатність доносити до людей те, що прагне, а також позбавляється можливості переконувати їх, утримувати їхню увагу, викликати в них захоплення та живий інтерес.

І кожен проповідник може абсолютно вільно й невимушено використовувати їх, проте без жодних перебільшень, оскільки надмірність у цьому свідчить про легковажність та імпульсивність, так само як і надмірне прагнення до поважності й непорушності викликає лише нудьгу та пересичення, а найкращий підхід у всьому — це золота середина.

І також існують також деякі прийоми, які зовсім не личать проповіднику під час п'ятничної проповіді, і серед них такі:

1. Рухи руками.

2. Постійне поправляння головного убору, зайві дії з мікрофонами, рух вперед і назад тощо.

Не дотримуйся якогось формулювання, терміну, чи вислову, що не підтверджене достовірною Сунною

Не слід постійно дотримуватися певної словесної форми, окрім тієї, що підтверджена

достовірною Сунною, аби не склалося враження, що це є Сунною, як-от слова: «Нехай Аллаг благословить мене і вас у Великому Корані..» наприкінці першої частини проповіді.

І доволі часто деякі проповідники наприкінці проповіді прив'язуються до якоїсь однієї благальної молитви (дуа), від якої майже ніколи не відступають, а дехто з них ще й затягує це повторюване дуа, через що багато людей із початком молитви починають відчувати роздратування й нудьгу, адже їм просто набридло постійне повторення одного й того самого тексту, яке до того ж зазвичай виголошується монотонним зачитуванням і без належного молитовного трепету та щирості, що є такими необхідними під час звернення до Аллага.

Приділяти увагу місцям артикуляції літер та не допускати їхнього змішування

Старайся вимовляти звуки букв чітко й упевнено, адже це справляє величезний вплив на красномовство, виразність та силу виголошуваного слова.

Одним із недоліків проповідника є поспішна вимова слів, коли літери або слова зливаються одне з одним ще до того, як попереднє слово чи літера буде чітко вимовлене. Натомість належний етикет полягає в тому, щоб чітко

вимовляти кожну літеру та виразно відокремлювати слова одне від одного.

І такими ж були слова найкрасномовнішого із творинь, мир йому та благословення Аллага.

Мати правовірних Айша, нехай буде задоволений нею Аллаг, сказала: «Воістину, Посланець Аллага, мир йому і благословення Аллага, не промовляв слова так безупинно, як це робите ви».

Мета проповіді та найважливіші теми, які проповідник повинен висвітлювати

Проповіднику слід спрямовувати людей зі світу земного, з його турботами та буденними подіями, до світу вічного й підготовки до нього, і мечеть не повинна ставати інформаційною трибуною, де проповідник торкається політичних питань і занурюється у речі, які не приносять слухачам користі ні в їхній релігії, ні в їхньому земному житті.

Успішний проповідник присвячує більшість своїх проповідей тому, що зміцнює віру та посилює зв'язок із Аллагом. Адже коли віра людей зростає, а їхня прив'язаність до Господа стає міцнішою, це стає найголовнішою причиною їхньої відмови від гріхів та нікчемних справ.

Серед тем, які проповідник не повинен оминати увагою і які він має постійно повторювати:

Єдинобожжя та стовпи Ісламу.

Опис молитви та важливість смирення в ній.

Теми, пов'язані з певними періодами року, такі як розповідь про високе положення та переваги місяця Рамадан, коли настає його час.

Застереження від смут та як з ними поводитися.

Застереження від нововведень.

Застереження від хитрощів шайтана та шляхів його спокушання.

Моральні якості та етикет і те, що з ними пов'язано.

Серед тем, які збільшують віру та прив'язаність до Аллага:

1. Звеличення Аллага в душах людей через згадування Його якостей та милостей.

2. Звеличення Корану, який є Його Словом.

3. Згадування історій пророків, мир їм, на чолі яких останній з них — наш пророк Мухаммад, мир йому і благословення Аллага, а також благородних сподвижників, нехай буде задоволений ними Аллаг.

4. Згадка про Рай, його опис та причини потрапляння до нього, а також про Пекло.

5. Турбота про види поклоніння серця: такі як покладання своїм серцем на Аллага, Інаба —

щире повернення до Аллага, покаяння, страх перед Ним та смирення.

Сказав Ібн аль-Каїйм, нехай змилостивиться над ним Аллаг: «Той, хто замислиться над проповідями пророка Мухаммада, мир йому і благословення Аллага, та проповідями його сподвижників, знайде, що вони містять вичерпне роз'яснення істини та єдинобожжя, згадку про атрибути Господа, Великого і Славного, загальні основи віри та заклик до Аллага. Згадку про милості Всевишнього, які прищеплюють Його створінням любов до Нього, і про Його дні, що вселяють у них страх перед Його карою, а також веління згадувати Його та дякувати Йому, що робить їх наближеними до Нього. Вони згадують про велич Аллага, Його атрибути та імена те, що викликає у Його творінь любов до Нього, і закликають до покірності Йому, вдячності та поминання Його — до усього того, що робить їх наближеними до Нього. І слухачі розходяться, полюбивши Його та ставши наближеними до Нього».

«Потім минуло багато часу, і померкло світло пророцтва, а релігійні закони та накази перетворилися на формальні обряди, що виконуються без зважання на їхню суть та цілі. Їм надали зовнішньої форми і всіляко їх прикрасили. Ці формальності та встановлені

порядки вони зробили сунною, якою не слід нехтувати, водночас знехтувавши цілями, якими нехтувати не слід. Вони прикрасили проповіді римованою прозою та риторичними фігурами, тож користь для сердець від них зменшилася, і навіть зовсім зникла, і їхня мета була втрачена».

Він, нехай помилує його Аллаг, говорячи про мету хутбі: «Її метою є вихваляння Аллага та звеличення Його, свідчення про Його єдинобожжя і про посланницьку місію Його Посланця, мир йому і благословення Аллага, нагадування рабам про дні Аллага, застереження їх від Його кари та відплати, заповідання їм того, що наближає їх до Нього та Його райських садів, і заборона їм того, що наближає їх до Його гніву та Його Вогню. Саме це і є метою проповіді та зібрання заради неї».

Проповідник повинен вказувати людям на поширені серед них помилки у віровченні, поклонінні, моралі, взаємовідносинах, повсякденному житті, вихованні тощо, застерігати їх від участі у смутах та навчати їх питанням релігії.

І тільки Аллаг знає краще. Мир і благословення нашому пророку Мухаммаду, його родині та всім його сподвижникам.

Index

Важливе значення проповіді	3
(Ангели Милостивого слухають тебе, тож усвідом велич цього)	7
Що краще: виголошувати проповідь експромтом чи читати її з аркуша?	8
(Вісім кроків, які полегшують шлях до успішного виголошення проповіді)	10
(Хвилювання та напруга на початку виголошення проповідей є звичним та нормальним явищем)	13
(Шляхи подолання надмірного страху перед публічними виступами)	15
(Найкраще рішення щодо помилкової критики, спрямованої на в твій бік)	18
(Настанови для проповідника перед проповіддю)	19
(Настанови для проповідника під час проповіді)	23
Настанови проповіднику після проповіді	25
Загальні поради для проповідника та закликаючого до Аллага	26
Даруй людям добру звістку і не відштовхуй їх!	27
Тримай постих людей в своєму полі зору	27
Остерігайся захоплення самим собою та не захоплюйся похвалами інших людей в свою адресу	30
Говори те, що принесе людям користь у їхній релігії та мирському житті	32
Дотримання тиші під час проповіді	33
Остерігайся затягування проповіді	33
Уникати незрозумілих та рідковживаних слів	35
Уникай використання штучних рим	36
Піклування про належний зовнішній вигляд	36

Різниця в часі підготовки проповіді.....	39
Уникнення прямих наказів слухачам	40
Коли наслідування у проповіді є доречним, а коли — неприйнятним?	41
Не засмучуйся через малу кількість присутніх і не радій їхній великій кількості.....	42
Важливість належної підготовки.....	43
Увага до розділових знаків	45
Важливість підбору різних тем і методів	45
Важливість оволодіння навичками та мистецтвом ораторського виступу й впливу.....	47
Принцип оновлення	48
Приділення уваги двом засобам впливу — голосу та погляду.....	50
Не дотримуйся якогось формулювання, терміну, чи вислову, що не підтверджене достовірною Сунною	54
Приділяти увагу місцям артикуляції літер та не допускати їхнього змішування.....	55
Мета проповіді та найважливіші теми, які проповідник повинен висвітлювати	56